

Traag geheugen en mondelinge geschiedenis

Een gids voor scholen en leerkrachten

We leven in tijden van extreme tegenstellingen. Terwijl onze wereld versnelt en kleiner wordt door supersnelle digitale netwerken, wordt ze ook gekenmerkt door groeiende sociaaleconomische ongelijkheid. We hebben te maken met virale pandemieën, het snel uitsterven van soorten, toenemende automatisering van werk, snelle oplossingen voor de mentale gezondheid, politieke omwentelingen en het verdwijnen van aloude zekerheden.

Dit traag geheugen-project richt zich op de noodzaak om te begrijpen hoe samenlevingen omgaan met hun verleden om het hoofd te bieden aan ecologische, economische en sociale veranderingen, veroorzaakt door plotselinge gebeurtenissen en door langzame en sluipende transformaties. Het heeft de mondelinge geschiedenis aangewezen als een belangrijke theoretische benadering om dergelijke veranderingen te onderzoeken.

Mondelinge geschiedenis is het optekenen van iemands herinneringen om meer te weten te komen over diens verleden. De meesten van ons staan niet in geschiedenisboeken en er zijn geen documentaires over ons gemaakt, maar we kunnen ons zowel gebeurtenissen als aspecten van het dagelijks leven herinneren die we wellicht als vanzelfsprekend beschouwen. We kunnen allemaal nadenken over hoe de dingen tijdens ons leven zijn veranderd.

Wat is de relatie tussen mondelinge geschiedenis en traagheid? Mondelinge geschiedenis is langzaam van aard – het kost tijd om mensen te vinden, relaties op te bouwen, interviews af te nemen, uit te schrijven en uit te dokteren wat je met die gegevens gaat doen. Het stelt je in staat om verder te gaan dan de ‘grote gebeurtenissen’, de dominante verhalen en meningen die normaliter worden vastgelegd. Mondelinge geschiedenis biedt een ruimte om verhalen op te tekenen die niet van bovenaf komen maar van onderaf – inclusief aspecten van alledaagsheid en normaliteit. Het beantwoordt aan de doelstellingen van een traag geheugen – het geeft een stem aan de stemlozen. Iedereen mag zijn verhaal vertellen.

Wat wil je te weten komen en wie kan je dat vertellen?

Je kunt vragen naar specifieke gebeurtenissen in hun leven, of meer algemene onderwerpen zoals veranderingen in de omgang met hun familie of hoe de deïndustrialisatie hun beroepsleven door de jaren heen veranderde. Misschien wil je nadenken over klimaatverandering, dus kun je vragen: *Heeft u tijdens uw leven iets van klimaatveranderingen ervaren? Welke veranderingen waren dat voor u?* of *Kunt u de winter uit uw kindertijd beschrijven? Verschilt die van de winter die je nu ervaart? Zo ja, hoe?*

Wie kan je vertellen wat je wilt weten? Stel een lijst op. Richt je je op specifieke mensen of wil je een mix van vrouwen, mannen, achtergronden en leeftijden?

Gun jezelf de tijd (het is een traag proces) en bedenk hoeveel mensen je wilt interviewen.

Dingen waar je vanaf het begin aan moet denken zijn onder andere:

- Heb je een rustige ruimte die voor iedereen toegankelijk is om de opnames te maken? Wanneer is iedereen beschikbaar om dit te doen?
- Hoe ga je uitleggen wat je wilt doen aan de mensen die je wilt interviewen? Weten ze waarom je ze wilt interviewen en wat je met de opname gaat doen?
- Zorg ervoor dat iedereen aan het einde van de opname graag een toestemmingsformulier wil ondertekenen (zie een voorbeeld aan het einde van deze handleiding).

Je kunt dit alles op een informatieblad zetten dat je mensen kunt sturen wanneer je contact met ze opneemt (zie een voorbeeld aan het einde van deze gids).

Met mondelinge geschiedenis kun je met een tragere aanpak vergeten verhalen naar boven halen. Hoe verhoudt dit zich tot andere manieren om het verleden te onderzoeken waarbij documenten, foto's of artefacten worden gebruikt? Welke problemen zijn er volgens jou bij het gebruikmaken van mondelinge geschiedenis?

Hoe herinneren we ons het verleden?

Stel dat we iets willen weten over langduriger processen, bijvoorbeeld hoe klimaatverandering mensen de afgelopen 50 jaar heeft beïnvloed, of hoe de effecten van discriminatie zich over generaties hebben doorgewerkt, of hoe de technologie in de loop van een mensenleven is veranderd. In al deze gevallen vragen we mensen om zich dingen van vele jaren geleden én over een lange periode te herinneren.

De meesten van ons zijn slecht in het onthouden van datums (tenzij ze belangrijk zijn), maar dat hebben we allemaal: sommige dingen onthouden we nu eenmaal beter dan andere.

- We hebben de neiging om ons dingen te herinneren die indruk maakten op dat moment dat het gebeurde of die nu achteraf als belangrijk worden gezien.
- We hebben de neiging om ons dingen te herinneren die ongewoon of buitengewoon waren of die indruk op ons hebben gemaakt.
- We hebben de neiging om dingen te onthouden waarover we in de loop der jaren hebben gepraat.
- Maar we kunnen ons ook de kleine dingen herinneren die ons helpen het hele plaatje compleet te maken.

Soms kunnen we helpen om het geheugen van mensen op te frissen door te vragen om foto's, voorwerpen, documenten of iets anders dat mensen kan helpen om herinneringen naar boven te halen. Deze kunnen ook helpen om mensen los te laten komen terwijl ze hun levensverhaal vertellen.

Wanneer je probeert te navigeren door herinneringen van vroeger, denk dan aan belangrijke levensmomenten zoals de kindertijd, van school gaan, beginnen met werken, een gezin stichten, een huis kopen, kinderen die het huis verlaten en met pensioen gaan.

Als je wilt weten hoe de gedachten en meningen van mensen over lange perioden veranderd zijn, kun je mensen vragen wat ze toen dachten of voelden en wat ze er nu van vinden.

Vorbereiding

Doe wat onderzoek naar de onderwerpen waar je mensen over wilt vragen, zodat je in grote lijnen weet waar ze het over hebben.

Denk na over wat de algemene onderwerpen zijn waarover je hen wilt vragen te praten en noteer enkele specifieke vragen die je wilt stellen.

Ethiek en wetgeving

Hoewel de meeste mensen het leuk vinden om over het verleden te praten, kan het ook gebeuren dat ze van streek raken wanneer ze terugdenken aan bepaalde mensen of gebeurtenissen. Als je onderwerp over pijnlijke herinneringen gaat, bedenk dan hoe je je leerlingen en geïnterviewden kunt voorbereiden op de opname. Wees duidelijk dat niemand hoeft te praten over iets wat hij niet wil en denk na over wat past bij de leeftijdsgroep van de leerlingen.

Hoewel wetten en procedures met betrekking tot toestemming van land tot land verschillen, moet je van tevoren voor zorgen dat je alles uitlegt aan elke ondervraagde (een informatieblad is hierbij handig) en vraagt om een toestemmingsformulier te ondertekenen dat jou toestemming geeft om de opname op te slaan en te gebruiken. Het idee van 'geïnformeerde toestemming' is dat mensen volledig op de hoogte zijn van wat je van plan bent te doen met hun opnames vóórdát ze je toestemming geven.

In het Verenigd Koninkrijk moet je bijvoorbeeld op de hoogte zijn van de regelgeving inzake gegevensbescherming en de GDPR [voeg regelgeving voor elk land in wanneer deze is vertaald].

Als je fragmenten van je opnames in het openbaar gebruikt, wees dan voorzichtig met het vrijgeven van persoonlijke informatie over de mensen die je hebt geïnterviewd of andere personen.

Onderwerpengids

Denk er vanaf het begin aan hoe je het gesprek kunt vertragen, streef naar zo iets als dit als uitgangspunt:

1. Vertel wat je eigen naam is en noem de datum en de naam van het project.
2. Vraag je geïnterviewde om zijn of haar naam te zeggen en alle informatie die nuttig voor je kan zijn, zoals geboortjaar, geboorteplaats enz.
3. Begin met een voorspelbare vraag, zoals familieachtergrond; daarmee warm je mensen op. Het helpt vaak als mensen bij het begin beginnen, zoals bij een verhaal, en dan verder gaan.

Maak vervolgens een lijst met onderwerpen waarover je vragen wilt stellen en de specifieke vragen en follow-up-vragen die je niet wilt vergeten te stellen. Je kunt nooit elke vraag stellen, dus gebruik je lijstje als leidraad. Naarmate de opname vordert zullen er nieuwe

vragen in je opkomen.

Vraag aan het einde of je ondervraagde nog iets kwijt wil.

Een goede opname maken

Streef naar een opname waarop je alles wat je geïnterviewde zegt duidelijk kunt horen.

Zit iedereen comfortabel? Ga niet te dicht of te ver van je geïnterviewde zitten. De breedte van een tafel is meestal precies goed.

Heb je de microfoon zo dicht mogelijk bij je geïnterviewde geplaatst en zo dat hij of zij zich niet ongemakkelijk voelt?

Is er lawaai in de ruimte dat onder controle gehouden kan worden? Sluit bijvoorbeeld het raam om verkeerslawaai te verminderen.

Schakel mobiele telefoons binnen de ruimte uit of zet ze in de 'vliegtuigmodus'. Wees je bewust van de tijd die je nodig hebt – niemand wil zich opgejaagd voelen.

Het stellen van vragen

Zorg dat je iets hebt om mee te schrijven zodat je aantekeningen kunt maken, maar let er wel op dat je je concentreert op je geïnterviewde, de opname kun je zo nodig later opnieuw beluisteren. Je voert een conversatie, dus besteed niet al je tijd aan het maken van aantekeningen.

Probeer niet te praten wanneer de persoon die je opneemt aan het woord is (schrijf de vraag die in je opkomt gewoon even op).

De beste tips: om te laten zien dat je luistert en geïnteresseerd bent, ga tegenover je geïnterviewde zitten, maak oogcontact en knik je met je hoofd. Kijk geïnteresseerd!

Luister naar wat mensen zeggen, lees niet louter de vragen van je lijstje op. Als het interessant klinkt, vraag dan om verdere informatie. Laat even een stilte vallen nadat iemand een zin heeft afgemaakt, want in zulke pauzes komen er vaak nog interessante details naar boven drijven.

‘Open’ vragen beginnen met wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe? ‘Vertel me eens over...’, ‘beschrijf dat eens’, ‘geef eens wat voorbeelden’, zijn allemaal uitstekende vervolgvragen die ook helpen om het proces te vertragen en meer gedetailleerde antwoorden mogelijk te maken.

Stel bijvoorbeeld open vragen die uitnodigen tot beschrijvingen, opmerkingen, meningen.

Gebruik open vragen om:

Verkennen: kunt u me daar meer over vertellen? Waarom was dat?

Evalueer: was dat gebruikelijk? Wat vond u daar op dat moment eigenlijk van?

Roep emotionele reacties op: hoe voelde u zich daarbij? En nu? Welk gevoel heeft u daar nu over?

Vraag aan het einde of je geïnterviewde er nog iets aan toe wil voegen.

Iets om over na te denken: hoe laten we mensen meestal merken dat we naar ze luisteren? Waarom moet dit anders in een mondelinge geschiedenisopname?

Uitrusting

Maak zo goed mogelijke opnamen met de apparatuur die je hebt. Oefen het opnemen met je apparatuur om er zeker van te zijn dat je weet wat je doet.

Kun je je smartphone gebruiken? Ja, maar... het werkt beter als je een geluidsopname-app gebruikt, zoals Voice Record Pro. Zorg ervoor dat je voldoende vrij geheugen hebt en dat de batterij volledig is opgeladen. Zet de telefoon in vliegtuigmodus.

Idealiter gebruik je een speciale geluidsrecorder van Zoom, Tascam, Olympus, Sony of ander merk. Probeer .wav-bestanden op te nemen op 44.1Khz 16bit of hoger, wat meestal de standaardinstelling is voor elke goede geluidsrecorder. Een goede samenvatting hiervan is te vinden op de website van de Oral History Society (zie het tabblad 'advice' op <https://www.ohs.org.uk/>).

Na de opname

Zorg ervoor dat al je papieren zijn ondertekend. Schrijf vervolgens een samenvatting van het interview. Zelfs een snelle, eenvoudige samenvatting van wat er besproken is, is beter dan niets.

02314/S, EM/141

Collectie EMOHA

Geïnterviewde: Anon

Geboren: 1926

Beroep: Gepensioneerd architect

Interviewdatum: 13/11/2007

Locatie van opname	Samenvatting van het interview
Track 1	Korte beschrijving van het volgende – familie, leger, tijd in Palestina, School voor Architectuur, 1948. (Telefoon gaat)
Track 2	Onderwijs
2.15	Vond een baan in Bristol, keerde in 1951 terug naar de Architectenafdeling van de stad Leicester.
4.45	Interesse in gebouwen. Familiegeschiedenis.
11.55	Ouders vonden het niet erg dat hij op school bleef, ze zijn hoger op de sociale ladder gekomen.

Afbeelding 1: Een voorbeeld van een basissamenvatting

Geluid bewerken

Wat je ook doet, je zult je opnames waarschijnlijk moeten bewerken. Audacity is een populaire, gratis geluidseditor, maar er zijn ook andere beschikbaar. Er zijn veel tutorials te vinden op YouTube en op de website van Audacity.

Hoewel je masterbestand idealiter een .wav-bestand zou zijn, zijn deze te groot voor

algemeen gebruik, dus maak .mp3-bestanden voor het web of ander gebruik. Clips moeten qua inhoud en lengte afgestemd zijn op je publiek.

Waar ga je alles opslaan?

Je moet ervoor zorgen dat je je interviews ergens veilig kunt opslaan waar alleen jij toegang hebt. Als je geen cloudopslag of netwerkopslag hebt waarvan een back-up wordt gemaakt, gebruik dan een pc, laptop of draagbare harde schijf om kopieën van je opnames op te slaan. Download het geluid van je geluidsrecorder zo snel mogelijk na de opname. Maak minstens één kopie en voeg kopieën van foto's en eventuele scans van papierwerk toe. Je kunt de institutionele richtlijnen in je land over veilige opslag van gegevens raadplegen.

Gebruikmaken van mondelinge geschiedenis

Naast de voor de hand liggende voordelen voor het onderwijs, kun je opnames van mondelinge geschiedenis ook gebruiken voor het maken van voordrachten, lezingen, podcasts, blogs, boeken, websites, audiotours, familiegeschiedenis, onderwijs op scholen, tentoonstellingen en interpretaties, herinneringswerk, theater, radio, geluidscollages, drama, dans, poëzie, digitaal verhalen vertellen, creatief schrijven, fotografie en kunstwerken.

Meer informatie en links

De website van de Oral History Society heeft gedetailleerde informatie over alle aspecten van mondelinge geschiedenis op scholen en met jongeren. Hierop worden apparatuur, kosten, juridische aspecten en ethiek behandeld en hij heeft links naar voorbeelden van lesplannen, projecten en illustratieve geluidsfragmenten.

Link naar de hoofdpagina: <https://www.ohs.org.uk/for-schools-main-page/>

Link naar advies over ethiek en wetgeving: <https://www.ohs.org.uk/ethics-and-legalities-for-schools/>

Tips over het gebruik van mondelinge geschiedenis zijn te vinden op YouTube op: https://youtu.be/fiyLiZb0Bm8?si=5HNBe9VBVgFuz_2d

Deze slow resource is gemaakt door het East Midlands Oral History Archive aan de Universiteit van Leicester, voor het Slow Memory-project(<https://www.slowmemory.eu/>) in samenwerking met professor Natalie Braber aan de universiteit van Nottingham Trent.

Baanbrekende taal: Het taalgebruik van mijnbouwgemeenschappen als cultureel erfgoed

Voorbeeld: Informatieblad

Hoewel er nu meer belangstelling is voor taalvariatie in de East Midlands, is er nooit vergelijkend onderzoek gedaan naar het taalgebruik onder mijnwerkers in het Verenigd Koninkrijk. Kolenwinning (en andere verwerkende industrieën) zijn altijd belangrijk geweest voor de economie van het land en er zijn documenten over het delven van kolen die eeuwen teruggaan. Veel mijnen werden in de jaren 1980 gesloten en veel regio's hebben economisch geleden onder het einde van de diepe steenkoolwinning.

De taal die een mijnwerker in de mijn gebruikte, was meestal beperkt tot de mijn en hij gebruikte daar woorden die hij thuis niet zou gebruiken. Het gebruik van een andere taal in de mijnen benadrukte en versterkte de broederschap die onder mijnwerkers bestond. Dit project verzamelt de woorden die door mijnwerkers in het Verenigd Koninkrijk werden gebruikt en onderzoekt hoe zulke woorden in de verschillende regio's vergelijkbaar of anders kunnen zijn. De woorden, grappen, verhalen en liedjes die aan het verdwijnen zijn worden hiermee verzameld en helpen getuigen van de opmerkelijke vitaliteit van het dialect van de regio.

Om dit doel te bereiken gaan we:

- Opnames verzamelen van mijnwerkers en ex-mijnwerkers om het taalgebruik van deze sprekers te onderzoeken.
- Een schriftelijk verslag maken van de geluidsopnames die ons onderzoek vormen, met bijbehorende linguïstische aantekeningen, voor dialect- en sociolinguïstisch onderzoek.

Elk interview dat we afnemen als onderdeel van dit project, **ZAL WORDEN OPGENOMEN** en veilig en verantwoord worden opgeslagen. We vragen elke vrijwilliger een toestemmingsformulier te ondertekenen voordat er een opname wordt gemaakt, waarin staat dat hij/zij ermee instemt dat een audio- en/of schriftelijke opname van zijn/haar interview door de universiteit wordt bewaard voor onderzoeksdoeleinden en dat relevante delen worden gereproduceerd in publicaties en/of presentaties en op websites. Sommige deelnemers kan ook worden gevraagd of ze ermee akkoord gaan dat ze worden gefotografeerd als onderdeel van het project. Vrijwilligers krijgen na afloop van de opname de kans om hun interviews te beluisteren en eventuele verzoeken tot censuur in te dienen. Elke vrijwilliger is vrij om zich op elk moment en zonder opgaaf van reden terug te trekken uit het onderzoek.

Het is de bedoeling dat dit werk zal resulteren in de publicatie van academische artikelen en de presentatie van papers op nationale en internationale conferenties en deel kan uitmaken van websites en andere sociale media. Bovendien kunnen de opnames van interviews die als onderdeel van dit project zijn afgenomen, worden toegevoegd aan de groeiende collectie bronnen van de British Library, waar ze toegankelijk zullen zijn voor zowel onderzoekers als niet-onderzoekers.

Als je vragen hebt, kun je altijd contact met ons opnemen:

Voorbeeld van toestemmingsformulier voor onderzoek

Baanbrekende taal: Het taalgebruik van mijnbouwgemeenschappen als cultureel erfgoed

Ik begrijp dat dit project zal worden uitgevoerd in overeenstemming met de Gedragscodes voor onderzoeksethiek van de Nottingham Trent University, die kunnen worden ingezien op: [geef weblink].

Materiaal dat als onderdeel van dit onderzoek wordt verzameld, wordt veilig opgeslagen in overeenstemming met de Data Protection Act van 1998.

Ik heb het informatieblad dat ik heb gekregen gelezen en begrepen. Ja Nee

Ik heb de gelegenheid gekregen om vragen te stellen over het project en die werden naar tevredenheid beantwoord. Ja Nee

Ik begrijp dat ik me op elk moment kan terugtrekken uit het onderzoek, zonder dat ik hiervoor een reden hoeft op te geven. Ja Nee

Ik ga ermee akkoord dat de gespecificeerde opnames gebruikt mogen worden voor dit onderzoek. Ja Nee

Ik ga ermee akkoord dat korte delen van de gespecificeerde opnames mogen worden uitgeschreven en gebruikt tijdens academische conferenties en in publicaties of op websites. Ja Nee

Ik ga ermee akkoord dat de gespecificeerde opnames gecatalogiseerd kunnen worden als onderdeel van het project en kunnen verschijnen in publicaties of op het internet. Ja Nee

---

Naam [BLOKLETTERS] .....

Handtekening .....

Datum .....